

UNA NOVA INSCRIPCIÓ HEBRAICA DE FALSET

Fa poc temps, vam donar la notícia d'una inscripció hebraica trobada a Falset la qual dèiem que sotmetriem a estudi¹.

La transcripció i la traducció de l'epigrafiat hebreu que l'alludida làpida presenta és com segueix:

מרב בן מרח
נגרג וחברת
הישיש ניצא
דסלושה זצל

El nostre mestre (o Šəlomoh)² l'honorable fill
de (la) senyora
na Goig i la companya³ de
el vell Nişaq⁴
de Tolosa la memòria dels justos sia beneïda⁵.

1. GABRIEL SECALL I GÜELL: *Una nova inscripció hebraica de Falset*, Quaderns d'Història Tarraconense, IV (Tarragona), 1984, pp. 223-225.

2. Hem tingut problemes en la identificació de les tres primeres lletres, les quals podrien ser: 1) מרחב : [Šəlo]moh kēbod. La lletra final podria tractarse de l'abreviatura כבוד : kēbod. En tal cas, la traducció podria ser: *Šəlomoh l'honorable*, o bé 2) מרינו נכבוד , és a dir: *El nostre mestre l'honorable o el més honorable*. En aquest cas, si es tractés de tot un seguit d'abreviatures, les quals hem subratllat amb =, o sia מרב .

3. Es llegeix clarament Na Goig: נגרג , i tot seguit: חברת : wēhaberat (?), en estat constructe al final, és a dir: *I la companya (de)*.

4. També es veu molt clar הישיש ניצא [ק] , és a dir: *El vell n'Isa[q]*. La [q] final és insinuada només, però sembla ser bastant evident. En el decurs del segle XIV, i a principis de segle XV, a Falset, hi visqueren diverses generacions d'Isach de Tolosa. D'entre elles citarem Isach de Tolosa (1324-1354), cf. AHAT (Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona), Man. 21 (La Selva 1324-1325, fol. 87v. i Liber Judeorum 90 (l'Aleixar) 1344-1348, fol. 118r.; Isach de Tolosa (1366-1382), cf. AHAT, Man. 93 (l'Aleixar) 1358-1366, fol. 193v. i Man. 95 (l'Aleixar) 1377-1388, fol. 121r., i Isach de Tolosa (1416), cf. AHPT (Arxiu Històric Provincial de Tarragona), Man. 4071 (Santa Coloma) 1415-1417, sf. El llinatge dels De Tolosa —com ja apuntàvem en el primer treball— s'estengué per bona part de la geografia tarragonina i s'afincà, en nombre bastant important, a l'Aleixar, i molt menys a Alforja, Montblanc, Reus, Tarragona i Vallmoll. També n'hi havia part a Besalú —ho esmentàrem en el primer treball—, a Agramunt, i en d'altres localitats lleidatanes.

5. Després de la lectura De Tolosa, també és evident l'abreuament זצ"ל , que correspon a זכר צדיקים לברכה : *La memòria dels justos sia beneïda*. Sobre aquests tipus d'abreuaments, vegeu CANTERA-MILLÀS, *Las inscripciones hebraicas de España*, C.S.I.C., Madrid, pp. 78 i 145. També podria tractar-se d'abreuaments assenyalats a les pàgines 75, 79, 194, 204 i 244.

Amb tot, però, ni la transcripció ni la traducció han ajudat, en la mesura que esperàvem, a determinar clarament la finalitat de la làpida, és a dir: sepulcral o monumental.

Lluny d'afirmar-ho categòricament, ens decanem més a pensar que es tracta d'una làpida de tipus monumental, provinent, potser, de la sinagoga local o potser d'algun altre edifici hebreu (escola, fundació pia, o almoina de la comunitat⁶, oratori o bé hospital). Cal tenir en compte que la làpida esmentada fou trobada —com ja assenyalàvem en el nostre primer treball— al carrer de la Font del Forn, gairebé a un cop de pedra del barri hebreu de Falset.

La làpida en qüestió tampoc no porta el tradicional encapçalament *Aquesta és la làpida sepulcral de*, ni tampoc no veiem clar que provingués del fossar, situat a una distància considerable del nucli de la població jueva. Considerar-la com una làpida sepulcral⁷, d'això, ja en tenim més dubtes.

Esbrinar sobre la comunitat jueva de Falset representa, per a l'estudiós, una tasca difícil pel fet que va desaparèixer gairebé la totalitat del seu fons documental medieval. Obtindre, doncs, dades del viure quotidià d'aquelles famílies, de les seves institucions i de la seva demografia, es fa possible només mitjançant la consulta de fonts arxivístiques d'altres indrets del marc físic tarragoní, i, fins i tot, d'altres poblacions catalanes les quals eren visitades, eventualment, per membres d'aquella comunitat arran de les seves transaccions, o contactes de tipus familiar o bé social.

En l'exercici de noves consultes i la confecció de nous treballs, un dia potser podrem concretar més detalls sobre la família i els propis protagonistes que la làpida assenyalava i recorda com a benefactors d'entre aquella preeminent comunitat hebraica.

No podem concloure aquests mots sense testimoniar el nostre agraïment a l'amic Josep Ramon Magdalena Nom de Déu, Professor de la Universitat de Barcelona, actualment a la Universitat Hebrea de Jerusalem. Sense la seva amable i valuosa col·laboració en la transcripció i traducció, aquest treball hauria quedat interromput.

GABRIEL SECALL I GÜELL

6. És a dir, a una fundació pia o הקדש : Heqdeš. Recordem la que fou trobada a Barcelona, cf. CANTERA-MILLÀS, *Las inscripciones...*, pp. 346-347. Amb tot, però, reuneix característiques ben diferents.

7. O sia una מצבה sepulcral.